

প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁস : সমাধান কী?

বাংলাদেশে প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁস যেন একটি স্বাভাৱিক ব্যাপার হইয়া গিয়াছে। প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁস রোধে নানা সতৰ্কতামূলক পদক্ষেপ নেওয়া সহজেও এই সংক্রান্ত অপৰাধীদের দৌৰান্ত্য থামানো যাইতেছে না। আগে শিক্ষা মন্ত্রণালয়ের তৰফে প্ৰশ্নফাঁসেৰ ঘটনা অধীকার কৰা হইলেও এখন ইহা থাকার না কৰিবাৰ উপায় নাই। তবে লক্ষণীয় এই যে, সকলেই কেবল সমস্যা ও উংঘেণেৰ কথাই বলিতেছেন। ইহাৰ কাৰ্যকৰ সমাধানেৰ কথা খুব কমই উঠিয়া আসিতেছে। প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁস রোধে কী কৰা যায় ইহা লইয়া শিক্ষা মন্ত্রণালয়েৰ উদ্যোগে নৃতন কৰিবা শিক্ষক, শিক্ষার্থী, শিক্ষাবিদ ও দেশেৰ গণস্বান্য ব্যক্তি, গবেষক, চিত্তাশীল ও সূজনশীল মানুষেৰ সম্মেলন হওয়া দৱকাৰ। সেখান হইতে সমাধানেৰ একটি উপায় ও পথখোখা বাহিৰ হইয়া আসিতে পাৱে।

ইত্তেফাকে টেলিফোনে ও ই-মেইলে প্রাণ্ড এই সংক্রান্ত পাঠকদেৱ ভত্তামত ছাপা হইয়াছে গতকাল উক্তবাৰ। মোটা দাগে ও সুনিৰ্দিষ্টভাৱে যেসব সমাধান বাতলানো হইয়াছে তাহা হইল—প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁসকাৰীদেৱ ধৰাইয়া দিতে অৰ্থ-পুৱকৰারে ঘোষণা অব্যাহত রাখা, প্ৰশ্নপত্ৰযনকাৰীদেৱ ব্যতিজ্ঞামী প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁস হইলেও যাহাতে ন মিলে প্ৰণয়নে প্ৰশিক্ষণ দেওয়া, কঠোৰ শান্তি আৱোপ কৰিয়া নৃতন আইন তৈৰি কৰা, প্ৰশ্নপত্ৰ প্ৰণয়ন হইতে শুক কৰিবা ছাপা ও বিতৰণ পৰ্যন্ত বিভিন্ন তাৱে কঠোৰ নজৰদাৰি কৰা, আত্মসন্তুলন কৰিব গঠনপূৰ্বক মনিটিৰিং জোৱদাৰ কৰা, প্ৰশ্নপত্ৰ প্ৰণয়নে আগেৰ ধাৰায় (ৱচনামূলক বড় ও ছোট প্ৰশ্ন) প্ৰত্যাবৰ্তন কৰা, প্ৰেৰণ ধাৰাবাহিকতাৱ পৱিবৰ্তন কৰা, অভিন্ন প্ৰশ্নপত্ৰ প্ৰণয়নে পৃথক বোৰ্ড গঠন কৰা, কোচিং সেন্টাৰ বৰ্ক কৰা, সৎ ও দক্ষ লোকদেৱ সঠিক জ্ঞানায় পদায়ন, প্ৰশ্নপত্ৰ প্ৰণয়নেৰ সঙ্গে যুক্ত ব্যক্তি ও প্ৰতিষ্ঠানকে দলীয়কৰণপৰ উৰ্ধ্বে ব্ৰাহ্ম ইত্যাদি। কেহ কেহ পৰীক্ষাৰ দুই ঘটনাৰ আগে প্ৰশ্নপত্ৰ হাপানোৰ ব্যবস্থা কৰিবাৰ কথা বলিয়াছেন। আবাৰ কেহ কেহ আৱো নিৰ্দিষ্ট কৰিবা বলিয়াছেন যে, একসমে দশ সেট প্ৰশ্নপত্ৰ ছাপাইবাৰ পৰ পৰীক্ষাৰ পাঁচ মিনিট আগে কেন্দ্ৰ সচিবকে জানানো হইবে কোন সেটে নেওয়া হইবে পৰীক্ষা। আবাৰ কেহ আৱো একধাৰণ আগাইয়া গিয়া বলিয়াছেন যে, এমন এক প্ৰশ্বব্যাংক গতিয়া ডুলিতে হইবে যাহাতে থাকিবে পৰ্যাপ্ত বা একশত সেট প্ৰশ্ন। তথু পৰীক্ষাৰ কয়েক মিনিট আগে কেন্দ্ৰ হইতে ঘোষণা কৰা হইবে কোন সেটে নেওয়া হইবে পৰীক্ষা। ইহা শিক্ষামন্ত্রী লটারিৰ মাধ্যমেও সম্পৰ্ক কৰিবলৈ পাৱেন। ইহাতে প্ৰশ্নপত্ৰ ছাপাইবাৰ কোনো ঝামেলা থাকিবে না। কেবল বোঝকৃত প্ৰশ্বব্যাংক (উত্তৰছাড়া) আগে হইতে সৱবৰাহ কৰা হইবে শিক্ষার্থীদেৱ।

উপৰিউক্ত ও আৱো অন্যান্য পৱাৰ্মণ নিয়া আলাপ-আলোচনা চলিতে পাৱে। তবে এইসব প্ৰচেষ্টার মূল উদ্দেশ্য হইতে হইবে প্ৰকৃত মেধাবীদেৱ বাছাই কৰা এবং শিক্ষাৰ মানোন্নয়ন কৰা। আমৰা মনে কৰি, বৰ্তমানে সূজনশীল শিক্ষাপদ্ধতি সূজনশীলতা বৃক্ষিৰ পৱিবৰ্তে জটিলতা সৃষ্টি কৰাৰ তাহা শিক্ষাৰ মানোন্নয়নে ব্যৰ্থ হইয়াছে। নৈৰ্বাচিক প্ৰশ্নেৰ মাধ্যমেও তাহারা অৰ্জন কৰিবলৈ তাসা তাসা জ্ঞান। এইসব পদ্ধতি প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁসেৰ সহায়ক কিনা তাহা লইয়াও ভাবিবলৈ হইবে। সূতৰাং শিক্ষা ও পৰীক্ষা পদ্ধতি এমন হইতে হইবে যাহাতে প্ৰশ্নপত্ৰ ফাঁসেৰ কোনো অবকাশ না থাকে এবং একই সঙ্গে বাস্তব জীবনে তাহা কাজে লাগে।